

Mitsa Priluk

מירת לובומירסקי בוויסניץ ודיוקן יהוי כבסטיאן לובומירסקי (1616-1667)

ניצה פּרילוק

נסיך ומשורר: קרל לובומירסקי

נצר למשפחת נסיכים פולנים, המוזכרת ב"סיפור על אהבה וחושך" לעמוס עוז, מתגורר באיטליה וכותב שירה. אושוויץ ומרד גטו וארשה הם בלקסיקון הפואטי שלו

בשולי הדרך פרה קהל
על קו הקיץ אינו בודד עוד

אצלנו לא הרבה על כך, אומר קרל לובנז מירסקי בשיחת טלפון מאיטליה ומתכין וון ליינרס המשפוחני: צאצא למשפחת אצילים פולנים שגודעה במאה ה-16 בעוצמתה הכלכלית והפוליטית. ב"סיפור על אהבה חושך" מאת עמוס עוז נזכר שם המשפחה הזה בפתח החסר בה העוסקת בעיד המרצא של פניה מוסמן, אמו של המחבר "העיר רובנו, צימת של מטילות ברזל, צמחה סביב ארסונג ונגיהם מוקפי האנשים של הנסיכים לבית לובומירסקי" (עמ' 178). המאמר נהגה הודחה סוגיה, אחותה הצעירה של פניה, למייל עם מחזורידיה: "לכל היותר אלי פעמיים-שלוש אנתנו החוקנו ידיום" (עמ' 228). אבל קרל לובומירסקי מעדיף לספר על עצמו, ועל סריו שתודגמו מרגמית ל-14 שפות.

רמזיה הקי בתולדות המשפחה מלה כי לבר לפני 1800 שנים הייבין אנתנו של לובומירסקי משורר אהב נרדיום, כמו קרל. ירד' סנסטואן לובנז מירסקי (Labomirski, 1667-1616) התנחך באוניברסיטה של קרקוב והקדיש בנעוריו שבע משנתיו למסעות. מאוחר יותר נודע כמצביא, לחם בקוסקים, תיוד בהתקוממות המילניצקי (הירודעה בתולדות ישראל כפרעות ת"ח ות"ט) ושימש יושב ראש הקיים בהיסטוריה הפולנית מסל ירד' אציל שאב זן המציב את הקריירה האישית שלו לפני טיבת זולין. בצידו ריקנו הוא לובש ארשת פנים המודה 'עגומה ונושא את סמלי שלטונה שרביט, חרב, שריון וגלימה.

גם בנו, סנסטילב לובומירסקי (1642-1702), שאחו בתואר "מארשל הכתר הגדול", היה פוליטי קאי וסופר. הוא נשא בתפקיד מיינו חשוב במלחמת המלך הפולני יאן השלישי סובייסקי (ש"י ענגון מביא בסיופורד "הנידח", שעלילתו מתרחשת בראשית החסידות, מעין שיר עם על המלך סובייסקי המתאהב חושק בפרדל'ה היהודייה "בואי היפה בבנות, כהוב אצפה הדרכים", על מד). סנסטילב יסר תיאורן פרטי באחותו ונודע כמחבר הקומדיה הפולנית והאשונה בפריחה. אחד הנכסים החשובים של משפחת לובומירסקי היה, ועודנו, טירה מהמאה ה-13, ששופצה אחר כך בסגנון בארוקי, בוויסניץ (Wisnicz), ומישום קילוסטר ממזרח לקרקוב. באר סף האמנות כטייה היו למעלה מאמתיים ציורים של אמנים בעלי שם, כמו רפאל, טיצ'אן היודי, ובספרייה הגדולה היו גם 42 כתבי יד עתיקים.

בממלכת פולין-ליטא של המאות ה-17 וה-18 היו הקשרים בין בני האצולה הפולנית עם היהודים חשד בום לשלוקונג, וכיבוד ל"שלאכטה" (האצולה הבכר נבנית), כהיות היהודים גרם מודרן לשגשוג העיר. היודים היו מקוד לחץ ומין, והטלה עליהם החובה

המשורר קרל לובומירסקי

סמל שושלת לובומירסקי

1840, הקצינים הרצאו להורג ביערות קאטין שליד סטולנסק בירד הסובייטיים. מה שותים הקצינים סאלפי אנשים

או השיר "תקוות":
מוסחי הערביות
שמוטו על סגנונו אמר לובומירסקי: "השירים שלי נכתבים כדי שיהפכו לשירים שלך. שיר קצר עוד לך למצוא את עצמך; כאשר אתה קורא או שומע אותו - אתה מתחיל לחשוב עליו. ובכל שאתה חושב עליו, אתה מתקרב אליו. אין לי עניין בניסויים ספרותיים. החיים קצרים, ועלינו להספיק להבין מה הרבה. לכן אני משתמש במלים פשוטות. גם במלים פשוטות אפשר להביע מה שייסיע לנפר שרל האדם להבין שרדיו, אף הם, נחוצים וחשובים. פרדום אינם מבררים, הם קיימים. וקודם משמעותי יותר שירים. למרבה הצער, אנו בני האדם חייבים לדבר."

בפואטיקה של לובומירסקי ניכרת המטאפורה המהפכת היוצרת תחושת "זרה", ומאידה במבט רעון ובאילו דרש את השטן והמוכר. כך למשל בתמונת הרקיע המרה שבשולי הדרך - המטאפורה "מועלמת" מהעומס הרגשי שיש לנו לנבי קטן וגרול. החשיבה המסקבלת היתה מיוחסת תחושת ברידות חוקק לפרח הקטן, הנידח, ולא לרקיע השמים הגבוה. אלם אם עלפי הראייה המטאפורה רית, השמים מעלינו בודדים - הרי המשמע הוא שכל חיינו עלי ארמות בודדים המת הגון הכחול של הפרח מוכיר לרקיע את תכלתו, ומחוק מן הסתם את תחושת הקירבה בין השניים. גם במטאפורה של העננים והאנשים ובשיר על הרצח בקאטין יש הדין שך המוכר, גם הפעם כיהסי מעלה-השנה. תמונת הטבע של השתקפות עננים בראי המים ושל מטר שמים, הבא מהעננים לקרקע, מתהפכת בשיר באימנר של העננים הלוגמים מהאנשים - כמו בעל חיים צמא ומותש.

בשירים הקצרים, המעין אפיגרמיים, יש חשיבות מיוחדת לכתורת, כי השיר כמורה כלקסמה פואטית למושג מופשט: זמן, אהבה, תקווה. על הקורא למצוא את הרכיבים המשותפים בין הנושא לבין הדומה לו - המטאפורה, ולהתעלם מהשונה. כשהמטאפורה מזווגת שני תחומים החוקים ובלתי צפויים - כמו תקוות ומוטות ערביות - הרי עם הפליאה באה הגוד וה של רכיבי המושג שהיו קודם תבוניים כך למשל התקוות מתקשרות בשיר לחופש, למרחבים, לטבע, לנהודים, וגם לאצילי, לפראי ולחמקמק.

על כך אומר לובומירסקי: "למטאפורה אין בשירי שום תפקיד. מימי ילדותי וכשהייתי בן 12 בערך) אני 'דואה' מה שאני כותב. ואני 'דואה' גם כיום. כל מה שאת קוראה בשיר, אני ראייתו כמראות. גם כשאני מרצה לפני קהל, אני 'דואה' מה שאני מסביר. וזר אולי ההבדל היחיד ביני לבין שאר הבורות."

בסיניגה
יום ראשון

האקרה מתקפלת באמר לתפלה.
בתוך עצים שחורים
תלוי הפרחק
צלילי פקמונים של כנסיית ארמזת
נרדפים אל הפרחק
שבו תפלות אקמיות
נאלמות

הברידות היא תחושת יסוד בעולמו האיש של לובומירסקי ומודגשת בשירתו, כתב מבקר הספרות יורף סטילקה. תמונת היער הבויע היא מסוגימית לעמל, לסכל ולכל הנורא בעולם, שדמיון רואה מפרספקטיבה, אך לא מתוך ריחוק. רבים משריו אפשר לשיר ללידיקה הגתית, החותרת למשטר עות ולתובנה של הסדר הקוסמי. עם זאת, המצפון החברתי בולט בשיריו (את הבסף הוא מכנה איפור של הטיפשות), והגימה ההומנית חוקק בין השאר מצטיינת הכמיהה להגיע למקום של חופש ואי תלות. במסגרת כמיהה זו אפשר אולי לראות את "בסוף העולם", שיר משאלה למפגש עם נפש אחר בת, המתגנן כהשבעה והמתוכנן בקפידה למהלכיו ולתנאיו, אשר בו יש מן האוטופי, הפרודקסי והדיגיני עד למאד.

בסוף העולם
בואי אלי
כמו לסוף העולם
כלי כנזות
כלי להביס לאחור.
לסוף העולם
ולו פעם אַת בלבך
כלי צטיפות, כלי ההרדום
צטיפות חיוך
ללא גבולות שאינו למעני
כי אם למענו
לסוף העולם.
וקפות ירדו יתלקדו מקלי
ולמסביבי
שם בסוף העולם
היכן שהמלים עלות
היךם ישקט
היכן שהזמן אובר עצות נעלם
שם
בסוף העולם

עוצמתו הפיוטית של המפגש המיוחל צומחת איפוא הן ממיקומו המסויים על ציר המרחב והן מבריטול המופיות של הזמן, שמשמעותו - נצחיות.

Propylaen Der Nacht! Gedichte.
Von Karl Labomirski, Waldemar Weber Verlag.
Augsburg (München, 2005, 377 pp.
הדום השירים מרגמית מפורד ונקלר. "בסוף העולם" תורגם עם ניב מירלוק. תודה לירד אדם טול מחוג לתולדות עם ישראל באוניברסיטת חיפה על התייחסו באיתור מידע על משפחת לובומירסקי, ולאכיוון רובנו.

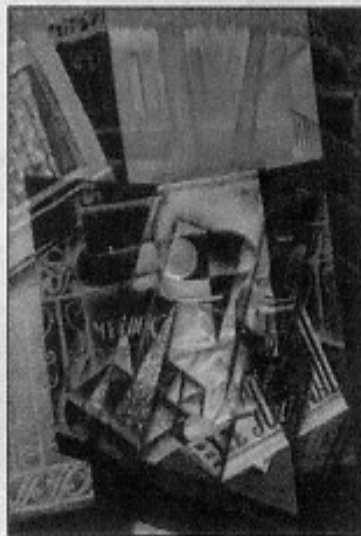
תרומם השייכים מנרמנות: מנפיר וינקלה. "כסף העולם" תורגם עם ניצה מרילוק. תורה ליריד אדם סלר מהוצג לתולדות עם ישראל באוניברסיטת חיפה על הבריתו באותו מידע על משפחת לוסטירסקי, ולארכיון רובנו.

הברית.
בשיינה
יום ראשון

זעירים / אלכס אפשטיין

מחסום הכתיבה של האדם האחרון בעולם

וא, מוכס, הפסיק גם לצייר. לפניו עוד היה פתח אלבום ציורים נשן ומכתם לחפש בו השראה. אלא שבכל דף שני, בכל ציור שני, נתגלה לו יותר מדי אלוהים: פחות מדי חלודה; אפילו את פתק הדתא ברות של קרמו, הארם הלפני אחרון בעולם, החל הארם האחרון לשמור בתוך לוח שחמט סגור.

זדאן גרי, טבע דימם לפני חלון פתוח

אשה צעירה נרדמה באולם הקולנוע בשורה שמונה, כיסא אחד, ובחיקה ספר ככתב בייל. הסדרן, שגיי לה אותה לאחד שכותרות הסיום נמוגו מהמסך, עמד לצדה ולא היה בטוח מה עליו לעשות, האם עליו לנשק אותה.

1940, הקצינים הרצאו להודג ביערות קאטין שליו סמולנסק בירי המוניטיים.

מה שתיים העניים

מאלפי אנשים

שזרם וזר הרחק כל קרז

מה שרות הנצרות הפולניות

ששפחותיהן בהירות כל קרז

מדוע עומדים לבנים בה רבים

ביצרות של קאטין?

במתיבתו של לובומירסקי ניכרת רחוקה וסלידה מכל הקשור בדגלים, במדים, בהמנון, במפלגות, באר דיאלוגיה ובגבולות – כך מצוין חוקר הספרות ולנו קראפט. ודאייה של חיפה, של הצומח והמתגונן במדוד וזר הטבע, וממיתתם למזויזע ולמעשה יראים אבד רית, נגלית כמוטיב גם כסיד הקצד "סאן ויטורה".

לארץ ולקמת הקלא

פדוף בבוניג

ככנס באוסטריה אמר קרל לובומירסקי: "מדוע הטבע מעניק לנו כל כך הרבה יופי, ואילו האמנות – בה מעט? מדוע כשיש לנו תחושה של 'הנפלא' אנו פוגעים בה ודי הנפלא הוא אכזר לאפשרי. הנפלא משמש לנו נחמה".

שיריו של לובומירסקי כתובים במקצב חופשי, והרחוק נריר בהם. אף שיר משיריו שכונסו לאחרונה, משמנת ספריו, בספר "שערי הלילה" (2003), אינו מסתיים בנקודה, וסימני הפיסוק נעדרים כמעט. בין שיריו יש שירים מיניאטוריים, קצרצרים, בני חמש מלים או שתי מלים, ואפילו של מלה אחת. שירים אלה, מעין ניצוצות הגות או הבוקי תיאור, מתפקדים כמכתבם פואטי. הנה שירים אחדים בעלי אופי אפיגרמי, תחילה השיר "משודר":

בצריכת הלילה

שמש

או השיר "זמן":

עלה

על עצ

הנצח

בממלכת פולין ליטא של המאות ה-17 וה-18 היו הקשרים בין בני האצולה הפולנית עם היהודים חסרי בים לשלוקסום, ובייחוד ל"שלאכטה" (האצולה הבריטנית), בחיות היהודים נודם מדרבן לשגשוג העיר. היהודים היו מקור להון ומין, והטלה עליהם הוצבה להשתתף בהגנת העיר ובמימון הצבא. ממסמכים בארכיון ויטומיר עולה כי ארמת רובנו שבווהלין חזרה לבעלותו של לובומירסקי ב-1723, והנסיך הבריטי "עתה יש לנו מאה כפרים, בדיוק מאה" הנסיך סונן בה את אחוזתו, ובנה ארמון מפואר. לוכר מירסקי נטה חסד ליהודים ודאג לפיתוח המקום. בין השאר תיזר הנסיך ב-1786 לכנות בית כנסת מעץ, שכמקומו היקם לימים בית הכנסת הגדול של רובי, הועמד על כנו עד היום.

בראשית המאה העשרים השתרע בדרום-מזרח רובנו "גן הארמון", הוא גן לובומירסקי. הגן עוצב ותוכנן במאה ה-19 על ידי ארדיכל אירי, ובלבו ניצב הארמון ה"חדש", הצנוע, שאליו עברו בני לובומירסקי ב-1840. במקום זה, ליד גן לובומירסקי ובית הסודר שמולו, נצטוו כל יורדי רובנו להתייצב ב-6 בנובמבר 1941: "זשם, ביער סוסנקי, בין עופאים וציפורים ומטריות ודמרגניות וגרירי יער, ירו הגרמנים ודרגו על שפת הבורות, בתוך יומיים, כעשרים וחמישה אלף נפש" (ועז, עמ' 251). גן הנסיך, על פינת החמד שלו, משמש כיום גן זיכור רי לתושבי העיר, ונוספו בו פסלי אמנות. האוקראינים הסבו את שמו ל"פארק טארס שכצ'נקו", על שם משודרם הלאומי.

קרל לובומירסקי נולד באוסטריה ב-1939, והתייך ביער אינסברוק. זה ארבעים שנה הוא מתגורר באיטליה, ליד מילנו. הוא כותב בשפה הגרמנית שירים, וכן סיפורים קצרים ומסות. את ספר שיריו הראשון "דממה היא מידת המרחב" פירסם בהיותו בן שלושים. השורשים הפולניים שלו כאים אולי לירי ביטוי באחד משיריו המובא כאן, שיר טבע עדין המנוסח כתמיהה כביכול, ועיקרו האשמה וקינה על חיסולם של קצינים פולניים, שנמלטו מהצבא הגרמני לרוסיה, בעת מלחמת העולם השנייה (אפריל